
VÄXTKRAFT NATURTURISM

FÖRSTUDIE ÖSTRA MELLANSVERIGE

- SAMMANFATTNING AV ENKÄTRESULTATET
OCH DE VIKTIGASTE SLUTSATSERNA FRÅN FÖRSTUDIEN -

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

OM FÖRSTUDIEN	3
BAKGRUND OCH PROBLEMFÖRMULERING.....	3
<i>Avsaknad av gemensamma strategier, struktur och system</i>	<i>4</i>
<i>Småskalighet och säsongsb beroende</i>	<i>5</i>
<i>Entreprenörskap och företagande</i>	<i>5</i>
METOD	6
ENKÄTRESULTAT	6
<i>Bakgrunds information om respondenterna</i>	<i>7</i>
<i>Utmaningar kring vidareutveckling av företaget inom naturturism</i>	<i>8</i>
<i>Viktiga kompetenser för branschen</i>	<i>8</i>
<i>Typ av och förutsättningar för utvecklingsstöd.....</i>	<i>10</i>
<i>Kunskap kring särskilda behov hos besökarna.....</i>	<i>10</i>
<i>Vidare analys utifrån ett köns perspektiv.....</i>	<i>11</i>
<i>Aktuella utbildningsinsatser</i>	<i>12</i>
<i>Övriga kompetensutvecklingsinsatser</i>	<i>13</i>
KOMPLETTERANDE ENKÄT OCH DJUPINTERVJUER MED LÄRARE.....	14
<i>Upplevt behov av fortbildning</i>	<i>14</i>
<i>Största utmaningarna</i>	<i>14</i>
<i>Certifieringar</i>	<i>15</i>
<i>Säkra anställningsbarhet efter utbildning</i>	<i>15</i>
<i>Lärarnas bakgrund</i>	<i>15</i>
<i>Förutsättningar som naturturism lärare</i>	<i>16</i>
<i>Elevernas drivkraft, varför de söker</i>	<i>16</i>
<i>Yrkesutgång naturturism</i>	<i>16</i>
<i>Eftergymnasial utbildning</i>	<i>17</i>
<i>Samarbete med bransch</i>	<i>18</i>
<i>Samarbete mellan utbildare</i>	<i>18</i>
<i>Fortbildning lärare</i>	<i>19</i>
SLUTSATSER ENKÄT OCH INTERVJUER	19
FÖRSTUDIENS RESULTAT	20
<i>Problem- och behovsanalys</i>	<i>20</i>
<i>Identifiering av metoder och / eller behovet av nya metoder för deltagarna</i>	<i>21</i>
<i>Metoder och arbetssätt som identifierats och bekräftats under förstudien</i>	<i>21</i>
<i>Beskrivning av eventuella samverkansformer i ett kommande genomförande projekt.....</i>	<i>22</i>
FÖRTSÄTTNINGEN – ETT SKARPT GENOMFÖRANDEPROJEKT	23
<i>Möjligheter för vidareutveckling – spin off- som dykt upp i förstudien</i>	<i>23</i>

OM FÖRSTUDIEN

Naturturismföretagen, som projektägare, har genomfört förstudien tillsammans med en styrgrupp bestående av representanter från aktörer i Östra Mellansverige – Region Västmanland, Region Örebro län, Skogsstyrelsen samt Naturturismens yrkesnämnd.

Förstudien genomfördes under perioden 20240201 – 20240531.

Syftet är att utreda möjligheter och hinder för företag att delta i ett kommande genomförandeprojekt, undersöka vilka intresseorganisationer som behöver delta i arbetet samt kartlägga kompetensbehoven hos företag, primärt inom naturturism och mångbrukare, som har intresse av att utveckla sin naturturismverksamhet samt utbildare inom naturturism.

Målet med förstudien är att ta fram ett underlag för ett kommande genomförandeprojekt i form av en slutrapport till EFS. Underlaget utgörs av det som framkommit i enkäter, intervjumaterial, kartläggning av processer, plan för strategisk påverkan, rapport från studiebesök samt andra rapporter. Slutrapporten innefattar:

- Resultat av problem- och behovsanalys med koppling till på individ-, organisations- och strukturnivå som även innefattar analys av jämställdhet, tillgänglighet och likabehandling
- Identifiering av metoder och / eller behovet av nya metoder för deltagarna.
- Beskrivning av hur eventuella samverkansformer kommer att se ut i ett kommande genomförandeprojekt.
- Utvecklade projektidéer inför kommande utlysningar inom ramen för ESF+ 2021-2027

Det här är en förkortad sammanfattning av enkätundersökning och resultaten av förstudien utifrån slutrapporten som lämnats till EFS.

Under sommaren 2024 fortsätter arbetet med förankring och skrivning av projektansökan till ett skarpt genomförandeprojekt.

BAKGRUND OCH PROBLEMFÖRMULERING

Svensk naturturism är en ung bransch med potential. Sverige som besöksmål ökar i popularitet bland både inhemska och utländska besökare. Flera viktiga globala trender pekar på att utvecklingen kommer att fortsätta.

Utmaningarna är många, men det är också möjligheterna. Här finns förutsättningar att skapa såväl nya arbetstillfällen som kompetensutveckling för redan aktiva i branschen. Kontinuerlig kompetensutveckling är avgörande för en bransch i snabb förändring.

Som land upplevs Sverige som tillgängligt, vackert och hållbart. Förväntningarna på vad svensk naturturism ska kunna medföra är stora räknat i exportintäkter, ett mer hållbart nyttjande av naturresurser och som en väg till en levande landsbygd med god tillgång till hållbara arbetstillfällen.

AVSAKNAD AV GEMENSAMMA STRATEGIER, STRUKTUR OCH SYSTEM

Professionaliseringen och utvecklingen av svensk naturturism går långsamt av flera anledningar, Det finns strukturella utmaningar kring bland annat markanvändning, tillstånd, moms, försäkrings- och juridiska frågor som branschorganisationerna arbetar kontinuerligt för att driva framåt.

Branschen är beroende av samverkan med ett mycket komplext främjarsystem av kommuner, regioner och destinationer, i en struktur som ofta är svåröverskådlig och med agendor och lösningar som ligger långt ifrån företagen och deras behov.

Som en ung bransch saknas mycket av det som finns i andra branscher, både inom och utanför besöksnäringen. I dagsläget saknas exempelvis grundläggande data kring jämställdhet, likabehandling och tillgänglighet och ett centralt system för att gemensamt ta ansvar och utveckla kring dessa frågor måste utvecklas för att branschen ska utvecklas hållbart.

Många yrken inom naturturism är idag också starkt kopplade till friluftslivet vilket gör det omöjligt att exempelvis utbilda sig till vissa yrkesroller med studiestöd. I jämförelse med exempelvis Finland är det flera yrkesroller i Sverige idag som ses som ett friluftsintrasse, inte en yrkesroll.

Synsättet präglar branschen utifrån många vinklar, och det är vanligt att en företagare får följdfrågan "men vad gör du egentligen?" när de berättar vad de arbetar med. Detta smittar också av sig på företagaren själv vilket ger en brist på självförtroende och påverkar allt från prioriteringar till lönsamhet.

En annan viktig orsak är att det saknas en samlad strukturerad och långsiktig plan för kompetensförsörjning inom branschen. Utbildningssystemet arbetar inte inom en gemensam struktur av kvalifikationer och yrkesroller som många andra mogna branscher gör, till exempel olika hantverks- och industriyrken.

Samtidigt är branschen ännu för liten och lönsamheten är för låg för att det ska finnas kraft att investera och bygga upp en hållbar branschmodell för kompetensförsörjning. En sådan modell

skulle skapa tydlighet i hur branschens kompetensbehov ser ut och tydliga riktlinjer för vad utbildningssystemet behöver leverera, på alla olika utbildningsnivåer.

SMÅSKALIGHET OCH SÄSONGSBEROENDE

Bortsett från en handfull företag med flera anställda och de större skidorterna består svensk naturturism dock i stor utsträckning av mycket små företag, ofta enskilda firmor eller aktiebolag med någon eller några säsonganställda.

Naturturismföretagaren har dessutom ofta flera olika typer av sysselsättning för att kunna försörja sig året runt. Uppskattningsvis finns det någonstans mellan 2 000 och 5 000 naturturismföretagare i Sverige.

Den främsta utmaningen är småskaligheten, men i det finns också potentialen för tillväxt. Småskaligheten gör att de som driver naturturism idag är starkt begränsade i både tid och struktur i att över tid utveckla ett hållbart företagande.

Problemet förstärks ytterligare av den mycket hårda säsongbelastningen. Om man är ensamföretagare i grunden är komplexiteten att gå mellan säsong och icke säsong mycket stor och en stor del av tillväxtkraften försvinner i dessa övergångar. En ständig underbemanning är också signifikant eftersom det i steget mellan ensam och med anställda är mycket stort både ekonomiskt och kompetensmässig.

ENTREPRENÖRSKAP OCH FÖRETAGANDE

I jämförelse med många mogna naturturismnationer befinner sig svensk naturturism i sin linda. Paradoxalt nog är en viktig anledning till det Sveriges djupt förankrade friluftstradition – naturen ska finnas till för alla, utan kostnad. Men friluftsliv är inte naturturism.

Framgångsrik naturturism bygger på förmågan att utveckla, förpacka, sälja och leverera hållbara upplevelseprodukter och tjänster till en målgrupp med en tydlig efterfrågan, där naturupplevelsen är den centrala drivkraften.

För att svensk naturturism ska utvecklas och nå sin potential behövs i grunden fler och bättre rustade entreprenörer, förståelse för marknad, målgrupper samt kunskap kring produktutveckling, marknadsföring och försäljning.

Det är också helt avgörande att en naturföretagare bedriver sin verksamhet hållbart, både för destinationens och för företagets överlevnad. Den stora begränsningen i tid såsom säsongbelastningen gör att de grundläggande begränsningarna i småskaligheten förstärks kraftigt.

Utmaningen att utveckla ett hållbart företagande är mycket stor och nya system och strukturer för kompetensutveckling måste utvecklas, då i ett mycket nära gränssnitt gentemot företagen.

De senaste åren har stora insatser i kompetensutveckling funnits att tillgå med regioner, destinationer och andra offentliga huvudmän som avsändare. Insatserna har varit mycket värdefulla, men i vissa delar relativt schabloniserade utifrån "företags- och affärsutveckling" generellt. Endast en liten andel har varit direkt anpassade till branschens problembild och behov och i stort alla områden som har med företagande inom just naturturism som bransch har helt saknats.

Sammantaget ligger Sverige decennier efter i stort alla andra länder vad gäller utveckling av naturturism, vilket dels påverkar turismbranschen generellt, dels gör att landsbygdsutvecklingen går långsamt.

Dessutom kan allemansrätten på sikt hotas, eftersom andelen "okunniga" och spontana gäster i naturen är mycket lägre än det möjliga antalet. En kraftig tillväxt inom den del av det friluftsliv som kan ses som mer oreglerat, ökar riskerna för ett stort slitage och konflikter med markägare. En tillväxt inom naturturism gör att risken med konflikter kring allemansrätten kan minska, eftersom andelen "kunniga" gäster i naturen kommer att öka. Med fokus på en hållbar naturturism kan också andelen "gott friluftsliv" öka på sikt, eftersom naturturism utbildar hållbara gäster till svensk natur.

METOD

Inledningsvis gjordes en inventering bland deltagande aktörers tidigare arbete som har relevans för förstudien, inklusive resultat och lärdomar som dragits av dessa. Utifrån det valdes frågeställningar ut som alla aktörer på olika sätt spred i enkätform till företag och utbildningsaktörer. Sju kvalitativa intervjuer har också gjorts, med representanter från de båda grupperna.

Styrgruppens samlade kunskap, erfarenheter och kontakter har legat till grund för framtagandet av relevanta och konkreta frågeställningar kopplade till förstudiens syfte, samt för spridandet av enkäten.

ENKÄTRESULTAT

Enkäten har spridits i styrgruppens respektive kanaler, exempelvis genom information på hemsidor, i nyhetsbrev och sociala mediekkanaler.

Uppskattningsvis har 2 000 - 3 000 personer eller fler nåtts. Bland dessa finns naturturismföretagare och mångbrukare som är intresserade av att utveckla sin verksamhet inom naturturism, och det är dessa som studien velat nå.

Totalt gav utskicken 39 svar. Två av respondenter uttryckte att de inte arbetade med naturturism och var inte heller intresserade av att utveckla sin verksamhet inom detta. Övriga 37 var aktiva inom naturturism eller hade en plan om att bli det.

Svarsfrekvensen var procentuellt låg, men enkäten gav samtidigt en bra träff inom målgruppen. Med tanke på detta får enkäten anses ge ett bra underlag för att se tendenser även om det inte kan dras några statistiskt säkerställda slutsatser.

BAKGRUNDSINFORMATION OM RESPONDENTERNA

De vanligaste inriktningarna inom naturturism, bland de som svarat, är naturguidning och vandring. När det gällde övriga verksamheter utöver naturturism så är konsult och jordbruk de vanligaste, men även anställning i annan bransch, gårdsbutik, skogsbruk och utbildning.

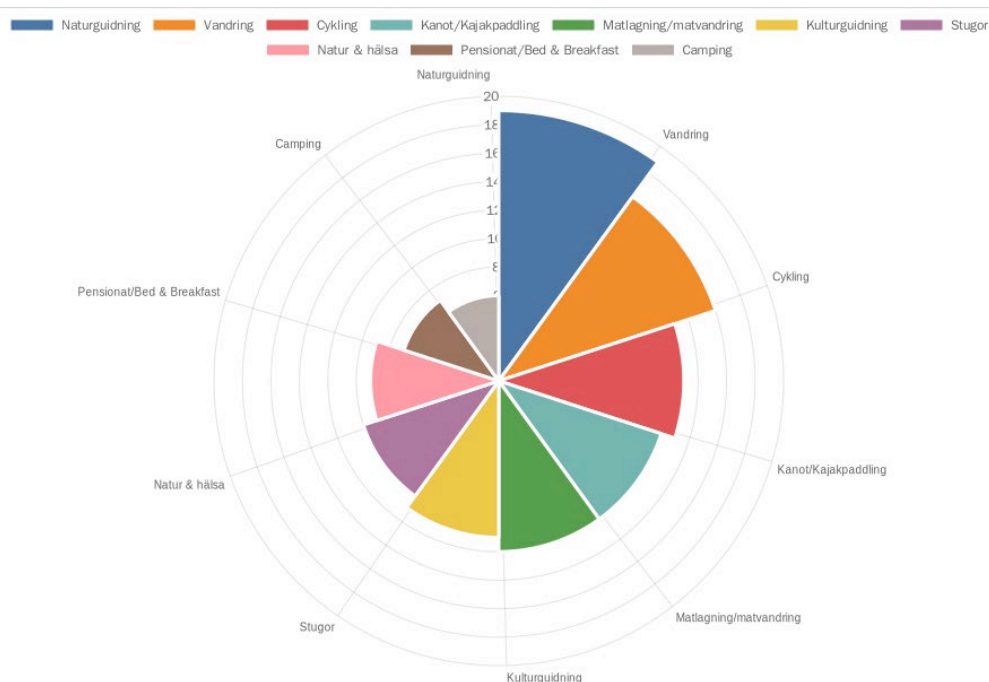

Bild 1: De tio vanligaste inriktningarna inom naturturism hos respondenterna. Fler än ett svar var möjligt.

- 77% av respondenterna ägde det aktuella företaget. 17% var verksamhetsledare. (övriga två respondenter var anställd eller familj)
- Det fanns två bolagsformer representerade bland de aktuella företagen varav knappt 2/3 var aktiebolag och 1/3 var enskilda firmor, samt ett handelsbolag. Hälften av företagen är äldre än 10 år.

- Majoriteten av respondenterna är kvinnor över 45 år med svenskt ursprung. (Då 89% av respondenterna kommer från Sverige konstateras att urvalet med utländsk härkomst var för litet för att kunna dra några slutsatser av eller se några tydliga tendenser från.)
- Drygt 1/3 (37%) av respondenterna har låg omsättning, under 300 000 kr. Majoriteten har en omsättning på under 1 miljon kr. Fördelningen mellan arbetsinsats och omsättning inom naturturism respektive annan verksamhet är relativt likvärdig.
- Över 90% av företagen är per definition mikroföretag med färre än 10 anställda.
- Vanliga sidoverksamheter bredvid arbetet med naturturism var konsult, jordbruk och annan anställning. Även gårdsbutik, skogsbruk och utbildning förekom för ett par respondenter.

UTMANINGAR KRING VIDAREUTVECKLING AV FÖRETAGET INOM NATURTURISM

Nära 4/5 företag var aktiva inom naturturism. Resterande uppgav att de var intresserade av att utveckla sin verksamhet inom naturturism eller starta företag inom det. En senare fråga visar också att 80 % är intresserade av att utveckla sin verksamhet så att andelen naturturism ökar ännu mer.

När det gällde frågan kring vad man ansåg som mest utmanande i detta arbete bekräftades bilden av att det är avsaknaden av tillgänglig tid som är den största återhållande faktorn tillsammans med brist på finansiering.

Andra vanligt förekommande orsaker är brist på kunskap, för litet nätverk, komplicerade lagar, brist på markåtkomst samt osäkerhet när det gäller att ansvara för gästens säkerhet, okunskap om hur man går till väga samt att arbetsgivarerfarenhet saknas/svårighet att anställa. Det framkom också hinder i form av beroendeställning inför kommunens välvilja då det är de som äger en del av marken.

Ett annat hinder som tas upp är allemansrättens indirekta effekt som begränsande i fråga om besökarens vilja att betala för en naturupplevelse. Speciellt bland svenska medborgare där man i allmänhet anser att naturen är gratis. Hos utländska besökare upplevs en större betalningsvilja. Med anledning av detta påpekar man också behovet av att även som region rikta sig i större utsträckning till utländska besökare.

VIKTIGA KOMPETENSER FÖR BRANSCHEN

På frågan om vilka kompetenser som är viktigast för branschen låg följande fem svar i topp:

- Upplevelseproduktion och guidekompetens
- Kommunikation, marknadsföring och försäljning
- Kundbemötande och servicekvalitet

- Samverkan med lokala myndigheter, markägare & samarbetspartners
- Kunskap och förståelse kring skyddad natur, historia och kultur

På frågan vad som ansågs var den kompetens som var svårast att hitta bland sina anställda, med svar i fritext, så handlade svaren mycket om engagemang, service och arbetsmoral/vilja. Även personal med guideerfarenhet inklusive exempelvis första hjälpen, aktuella certifieringar och lokalkunskap ansågs utmanande att hitta.

Gällande skattningen av egen kunskapsnivå inom olika ämnen skattas följande högst:

- Kundbemötande och servicekvalitet
- Konflikthantering och hantering av klagomål
- Företagsledning och personligt ledarskap
- Allemansrätten och markägarfrågor
- Upplevelseproduktion och guidekompetens (här fanns det dock svar längs hela skalan, även lägst nivå på skattning)

Motsvarande är sammanställningen av de ämnen man skattar sin kunskap lägst inom:

- Personal, juridik och ekonomi
- Samverkan med lokala myndigheter, markägare och samarbetspartners

Gällande några färdigheter skiljer sig respondenternas kunskaper mycket åt, från låg eller ingen kunskap till mycket hög kunskap:

- Tillgänglighet
- Naturturismens positiva och negativa effekter på miljön
- Kommunikation, marknadsföring och försäljning
- Grundprinciper och branschnormer inom hållbar turism
- Kunskap och förståelse kring skyddad natur, historia och kultur
- Tekniska färdigheter för naturturismaktiviteter
- Riskbedömning, säkerhet och incidenthantering
- Samhällsengagemang och delaktighet

Denna insikt talar speciellt för behov av utbildning inom de delar som viktas högt inom branschen men där kunskapen är låg eller spridd. Viktiga exempel är:

- Kommunikation, marknadsföring och försäljning
- Samverkan med lokala myndigheter
- Kunskap och förståelse kring skyddad natur, historia och kultur
- Naturturismens positiva och negativa effekter på miljön
- Riskbedömning, säkerhet och incidenthantering

- Tillgänglighet

De svarande gav också en indikation om vilka utbildningar de önskade komplettering med: säkerhetsplan, hjälp med skrivelser till myndigheter, anställning av personal samt dessutom en utbildning som leder till en märkning med Nature´s Best, samt stöd längs vägen.

TYP AV OCH FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR UTVECKLINGSSTÖD

En fråga handlade om vilken typ av stöd de som ännu inte arbetade med naturturism ansåg sig behöva för att utveckla sin verksamhet i den riktningen. Marknadsföring var återkommande vilket är förståeligt då man i de flesta fall vänder sig till en helt ny målgrupp. Övriga behov rörde sig om kunskap kring markinköp, regler och myndighetskontakt.

För att skapa de bästa förutsättningarna för företagen att delta i tänkta kompetensutvecklande insatser ställdes frågan om vilka förutsättningar som krävs för att det ska vara genomförbart för dem.

Slutsatser som kan dras är att önskemålen kring digitala och fysiska träffar är i princip likvärdiga vilket också rimmar väl med den uttryckta tidsbristen (vilket gör det svårare att delta fysiskt då detta tar mer av deltagarens tid) och behovet av ett mer aktivt nätverkande (vilket underlättas av att man ses fysiskt).

På en fråga om när det var bäst lämpat att lägga utbildningsinsatserna, var övervägande svaren vinterhalvåret, med några få undantag.

Möjligheten att delta i egen takt tillhörde även den de populärare önskemålen vilket i sin tur talar för att en digital inspelad variant av vissa utbildningar kommer att vara uppskattat. Det kan också till stor del underlätta deltagares upplevda brist på tid. Priset som respektive företagare behöver betala själva för utbildningsinsatsen kommer också spela stor roll då många önskar kostnadsfri eller billiga insatser.

KUNSKAP KRING SÄRSKILDA BEHOV HOS BESÖKARNA

Kraven kring förståelse för olika neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF) ökar allt mer. Undersökningen önskade reda ut hur väl företagarna anser sig ha tillräcklig kunskap inom området.

Majoriteten ansåg sig inte behöva hjälp att anpassa sin verksamhet för gäster med NPF. Dock var det en del som öppnade upp för det då de aldrig jobbat med den typen av fokus och insåg risken i att missa detaljer som är viktiga.

Någon respondent uttryckte också speciellt att de vill arbeta mer med denna typ av grupper då de brinner för fysiska aktiviteter som inkluderar alla oavsett förutsättningar.

Sammanfattningsvis konstateras, efter undersökningen, att det skulle kunna vara intressant att i någon form erbjuda hjälp/coaching med anpassning till NPF. Det kan dessutom antas att många inte ser behovet, utmaningarna och möjligheterna med att öka sin anpassning till denna typ av behov.

VIDARE ANALYS UTIFRÅN ETT KÖNSPERSPEKTIV

Utifrån underlaget går det inte att dra några slutsatser med någon statistisk säkerhet. Däremot finns tendenser och det är möjligt att utröna huruvida det skulle vara intressant att utforska skillnaderna ytterligare, och kanske då med ett landsomspännande perspektiv.

I en granskning av företagens omsättning framkommer en tendens till en större procentuell andel kvinnliga företagare bland företagen i de lägre omsättningsspannen. Motsvarande då en högre andel män i de högre omsättningsspannen.

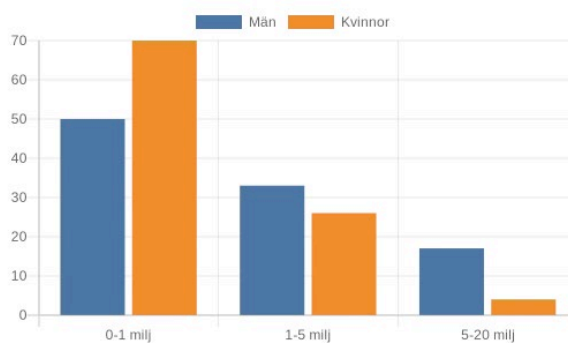

Bild 2: Fördelning gällande omsättning för företag ägda/styrda av kvinnor resp män.

I en jämförelse hur könstillhörigheten styrde vilka hinder som respondenterna upplevde i frågan om att vidareutveckla sin verksamhet inom naturturism var det inom tre områden det visar sig vara mest skillnad. Män tenderar uppleva att brist på finansiering tillsammans med komplicerade lagar och regler är det som håller tillbaka. Kvinnorna svarade däremot i större utsträckning ett för litet nätverk är det som begränsar utvecklingen.

Att ansvara för gästers säkerhet och att det saknas förebilder för företagandet är mer likvärdig mellan könen.

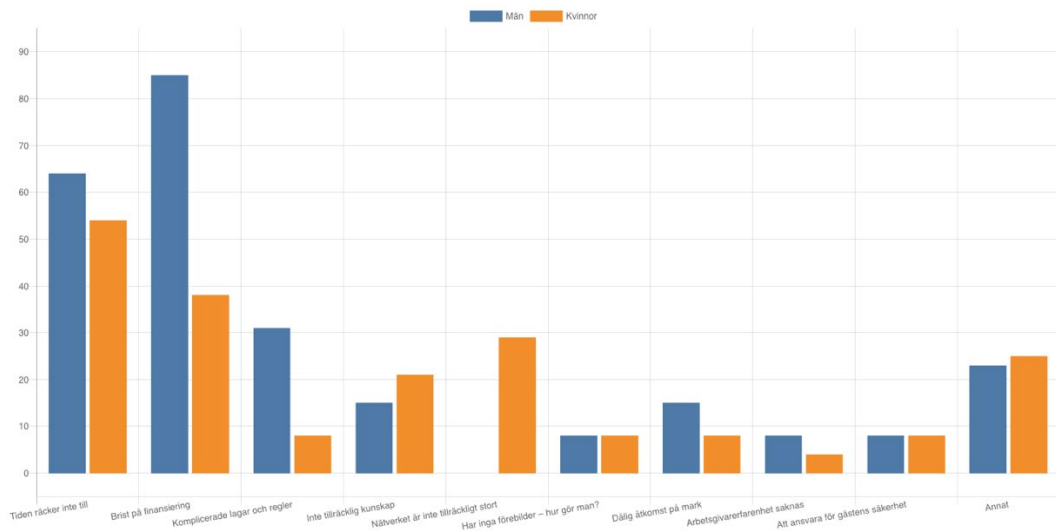

Bild 3: Fördelning gällande upplevda hinder för att utveckla sitt naturturismföretagande för kvinnor resp män.

AKTUELLA UTBILDNINGSSINSATSER

Naturturismföretagen har efter tidigare undersökning (genomförd 2022) tagit fram en rad olika tänkbara utbildningar. Med hjälp av denna nu genomförda enkät är det bekräftat att det finns intresse för dessa utbildningar.

Men det framkommer en tydlig prioriteringslista kring vilka som bör tas fram först. De som hamnar överst på listan harmoniserar väl med de kompetenser man anser viktigast i branschen i stort.

Nedan redovisar vi de 10 enligt undersökningen mest intressanta utbildningarna:

1. Marknadsföring & kanaler
2. Produkt/paketering av naturistiska upplevelser
3. Utveckling av naturnära matupplevelser – praktisk tillämpning av regelverket för utomhusmatlagning
4. Paketreselagen och Resegaranti
5. Riktlinjer för utomhusmatlagning – Livsmedelshantering
6. Prissättning / kalkyler
7. Turism på annans mark
8. Allemansrätten för naturturismföretagare
9. Att bedriva naturturism med naturnära boende
10. Hur du gör en resmålsanalys

I framtagandet av kompetensutvecklingsinsatser finns det också mycket att hämta genom att se över vad företagen uppskattat i de tidigare utbildningar de gått.

När frågan ställdes fanns återkommande innehåll i svaren. Bland annat att certifieringar som exempelvis Certifierad naturguide, NOLS Wilderness medicine, olika ledarskapsutbildningar och Nature's Best är uppskattade. Fler gemensamma nämnare är hands on-utbildningar där man får arbeta praktiskt med exempelvis sin hemsida eller med paketering, entreprenörskap som tema.

Rena inspirationsföreläsningar anses också värdefullt för att få inspiration och nya idéer.

Dessutom värderas utbytet mellan kursdeltagare högt där nätverkandet blir en viktig och givande del.

ÖVRIGA KOMPETENSUTVECKLINGSINSATSER

Resultatet visar på ett stort behov av kompetensutvecklande insatser utöver rena utbildningar. Återkommande är behovet av individuellt anpassade coachningsinsatser. Gärna coaching med uppföljning över tid där man kan få hjälp och stöd att se till så att tänkta och rekommenderade åtgärder verkligen genomförs. Coachingen skulle också kunna utföras i grupp där man praktiskt sitter ner och arbetar med exempelvis en hemsida eller sociala medier samt hands on-hjälp för att komma vidare i arbetet.

Även vikten av nätverkande nämns åtskilliga gånger och att man som företagare på så vis kan hitta sätt att hjälpa varandra. Kanske genom att få en plats att bara sitta tillsammans och arbeta på. På samma spår betonas också önskan av att hitta vägar för att hitta samarbetspartners.

Det önskas också stöd när det gäller dialogen med politiker för att förstå att naturturism inte är en hobbyverksamhet utan en viktig inkomstkälla och en kommande bransch. Där spelar branschorganisationen Naturturismföretagen en viktig påverkansroll.

Det påpekas också att det är svårt som naturturismföretagare att konkurrera med föreningar/friluftsförbund som finansieras av statligt stöd och bidrag.

Det uttrycks även ett behov av att få hjälp med kommunikationen med kommunen gällande olika verksamhetsrelaterade frågor samt support från myndigheter, specifikt exempel var Länsstyrelsen.

De mer djupgående intervjuerna går in på hur ett finansiellt stöd skulle kunna se ut mer konkret då det i ett eventuellt genomförandeprojekt inte kommer finnas möjlighet att ge rena checkar som stöd.

Många företagare håller hela tiden utkik efter mikrostöd/ekonomiska bidrag som skulle kunna hjälpa till med finansieringen av något som i det långa loppet skulle kunna gynna verksamheten.

Det fanns ingen brist på idéer eller utvecklingsplaner men problemet var att de var tvungna att i stället fokusera på deras kärnverksamhet för att få den att gå runt istället för att förverkliga nya idéer. Det fanns varken tid eller pengar över. Så en god tanke kring finansiellt stöd var att få hjälp

med att hitta utlysningarna och organisationerna som erbjuder stöd. Där skulle man med fördel sedan också kunna stötta företagen kring vad som verkligen går att ansöka om samt vad en ansökan ska innehålla. Dessutom skulle det kunna ingå att få hjälp med att läsa igenom ansökan innan den skickas in.

Slutligen så är det en gemensam större marknadsföringsinsats, inte minst för att nå utländska besökare, som efterfrågas. Där regionen i stort syns och företagen kommer in i ett större sammanhang.

KOMPLETTERANDE ENKÄT OCH DJUPINTERVJUER MED LÄRARE

En kortare enkät skickades ut till 28 lärare inom naturturism varav 8 svar registrerades. Kompletterande kvalitativa djupintervjuer har genomförts med tre lärare inom naturturism på gymnasienivå, samt en på universitetsnivå.

UPPLEVT BEHOV AV FORTBILDNING

På frågan "Vilka kompetensområden anser du att du har störst behov av att få fortbildning inom?" svarar lärarna att det främst är inom:

- Grundprinciper och branschnormer inom hållbar turism (10)
- Samhällsengagemang och delaktighet (10)
- Upplevelseproduktion och guidekompetens (10)
- Personal, juridik och ekonomi (9)
- Naturturismens positiva och negativa effekter på miljön (8)
- Kundbemötande och servicekvalitet (8)

Svaren är viktade så att "Stort behov" ger dubbelt så stor vikt som svaret "Visst behov".

STÖRSTA UTMANINGARNA

Utmaningarna att attrahera sökande och skapa nära och långsiktig samverkan med branschen är inte unik för naturturismutbildningar, men är nog större i denna bransch än många andra. Attraktionskraft och branschsamverkan för till exempel APL och kvalitetssäkring av utbildning anges som störst utmaningar.

Det finns ett fåtal stora aktörer som redan idag är aktiva inom sin kompetensförsörjning, till exempel Skistar och Upzone.

Branschen präglas dock av små och säsongsbetonade företag vilket ställer helt andra krav på hur utbildning och näring ska kunna samverka. Respondenternas svar ger en tydlig bild av behovet av

en genomtänkt strategi för kompetensförsörjning inom svensk naturturism – och att knyta branschen närmare utbildningssystemet.

CERTIFIERINGAR

Branschrelevanta certifieringar är ett viktigt kvitto på att eleverna är anställningsbara efter utbildningen. NOLS Wilderness Medicine (första hjälpen), Certifierad naturguide, Paddelpass, Alpinguide, Förarbevis Terränghjuling och Fjällguide rankar högt som relevanta kompetensbevis – flera av dem är också breda kompetensbevis som kan ses som baskompetenser inom naturturismen.

SÄKRA ANSTÄLLNINGSBARHET EFTER UTBILDNING

Ett nära samarbete med branschen och en tydlig ”beställning” av de kompetenser som efterfrågas är viktig för anställningsbarheten. APL är, när den genomförs rätt, ett effektivt sätt att samtidigt utbilda och föra samman arbetstagare och arbetsgivare. Även gymnasiearbeten kan utformas på ett sätt så att de gör konkret nytta i företagets verksamhet och bygger relationer med näringen under studietiden. Certifieringar är också ett bra sätt att skapa entrébiljetter till arbetsmarknaden – när de är branschrelevanta och vedertagna.

Branschens aktörer behöver vara närvarande - med engagemang, konkret handledning och kunskapsöverföring - för att eleven ska kunna vara anställningsbar efter utbildningen. Goda förutsättningar till aktiv samverkan (t ex i programråd, APL, gymnasiearbeten, studiebesök, testa riktiga aktiviteter, föreläsningar, kvalitetssäkring, lärarfortbildning etc) och ett kontinuerligt och gemensamt förbättringsarbete ger goda förutsättningar för att säkra anställningsbarhet. Att träffa, lära känna och arbeta tillsammans med många potentiella arbetsgivare under sin utbildning leder ofta till sommarjobb och anställning.

LÄRARNAS BAKGRUND

Många lärare kommer från rollen som idrottslärare, detta kombinerat med friluftsintrasse leder till lärarrollen inom naturturism.

Många lärare inom naturturism saknar erfarenhet av kommersiell naturturism, men många har erfarenhet och olika typer av ideella ledarutbildningar från till exempel Friluftsförbundet.

En kommentar är att det är viktigt att lärarna faktiskt har högre utbildning än vad eleverna får under sin utbildning. Ett exempel är Certifierad naturguide, eleverna blir certifierade under sin studietid och har då samma ”nivå” som sin lärare. Detsamma gäller inom flera andra kompetensbevis och certifieringssystem.

FÖRUTSÄTTNINGAR SOM NATURTURISMLÄRARE

Lärarna upplever sig ofta ganska ensamma i sin roll då de ofta arbetar med små klasser vilket bara ger underlag till en lärare, i synnerhet på mindre orter. De anser att det är viktigt med en tydlig utbildningsplan med krav och mål. Här tycks Realgymnasiet ha kommit längst med tydliga "måste-krav" på exempelvis certifieringar och antal kontakter med yrkesverksamma.

Man anser också att det saknas bra sammansatta och vägledande läromedel. Idag plockas material ihop från olika håll vilket ger olika förutsättningar hos olika utbildningsanordnare – och hos olika lärare. Det finns ett antal referensböcker som ofta används, men det saknas ett bra läromedel och lärobok inom just naturturism.

ELEVERNAS DRIVKRAFT, VARFÖR DE SÖKER

Väldigt få börjar plugga naturturism för att de vill starta företag i branschen. De flesta är intresserade av en kul, praktisk och äventyrlig gymnasietid med inriktning på friluftsliv och äventyr. Få är uttalat intresserade av att bli egna företagare, även om vissa ändå blir det. Däremot kan de tänka sig att arbeta inom branschen i framtiden.

Även erfarenhetsmässigt är det stor skillnad mellan eleverna som söker. En del elever har ingen erfarenhet alls från friluftsliv eller naturturism, andra är mycket erfarna redan vid 15 års ålder.

YRKESUTGÅNG NATURTURISM

I intervjuerna bekräftas att det saknas en tydlig karriärväg inom naturturism. Jämförelser görs bland annat med Sydafrika som har ett väldigt tydligt system för de karriärvägar som finns (<https://cathsseta.org.za>, <https://www.fgasa.co.za/>). Otydligheten bidrar till att eleverna inte söker utbildningen i första hand för att arbeta inom branschen, utan för att de har intresse för natur, äventyr och friluftsliv.

Efter utbildningen fortsätter alltid en del inom branschen, oftast hos de större arbetsgivarna som Ski Star och Upzone mfl. Det är dock oftast säsongsarbete till låg lön. Många väljer andra branscher när de blir äldre, eller så inser de att de behöver starta och bygga ett eget företag om de vill fortsätta utvecklas inom naturturismen. Det finns också undantag med elever som gått rakt in i branschen och etablerat sig som professionella guider inom exempelvis kajakpaddling eller klättring.

Det är viktigt med en tydlig progression i utbildningen, ett system för olika nivåer av kompetens och inom olika inriktningar på aktiviteter.

I vissa fall har uppföljning gjorts vad som händer med eleverna efter gymnasiet, de allra flesta har jobb och mellan 30–50 % arbetar inom naturturism (en siffra som behöver följas upp regelbundet).

Certifierad naturguide (CNG) har en central roll på Realgymnasiet, alla elever ska förberedas för certifiering. Här finns en tydlig utbildningsplan genom hela gymnasiet som kopplar an till läroplanen, men den är framtagen på egna initiativ av engagerade lärare. Strukturen gör att man betar av certifieringens delmoment under flera år – vilket sammanställs inför uppguidning. Ofta finns etablerade samarbete med externa utbildningsaktörer för att tillgodose kompetenser och erfarenhet som lärarna inte själva besitter.

CNG är en grund och alla elever inom Realgymnasiet ska få möjlighet att komplettera med ytterligare ett kunskapsbevis, som exempelvis kajakledare, skidlärare eller klätterledare. Viktigt att stärka CNG som baskompetens så att den är meriterande, och blir en branschstandard.

Uppdaterad läroplan GY25 kommer att förändra mycket av undervisningen inom naturturism – nya krav men också möjligheter.

EFTERGYMNASIAL UTBILDNING

Det finns ingen tydlig utbildningsväg efter gymnasiet. Eleverna får plocka ihop fristående kurser inom det man är intresserad av. Några av folkhögskolorna är ungefär samma utbildning som gymnasiet, men eleven ägnar 100% av utbildningen på naturturism/friluftsliv – mer intensivt och möjlighet att arbeta mer praktiskt. En del folkhögskolor är mer naturliga som en fortsättning efter gymnasiet. Campus Åre nämns som alternativ på högskolenivå, men är yrkeshögskola.

Inom högskola och universitet finns inga renodlade program kring naturturism, däremot en del fristående kring naturguidning, upplevelseguidning, interpretation och landskapskommunikation. Här ligger många andra länder längre fram, t ex Storbritannien och Danmark – men då handlar det mer om naturvägledning som kunskapsområde än om naturturism. En lösning kunde vara en mastersutbildning inom naturturism som gick att komplettera befintliga grundprogram med, t ex ekonom, ekolog eller biolog.

Det finns en rik flora av certifieringar och diplomeringar inom t ex klättring, topprep, kajak, fjälledare etc. Bergsguide upplevs som den svåraste och "högsta" nivån – en internationell certifiering med mycket höga krav. Det finns en rik flora av certifieringar och diplomeringar inom t ex klättring, topprep, kajak, fjälledare etc. Bergsguide upplevs som den svåraste och "högsta" nivån – en internationell certifiering med mycket höga krav.

Mistra arbetar just nu med en sammanställning av tillgängliga certifieringar för guider inom naturturism. Fokus i forskningen är hur de olika systemen förhåller sig till hållbarhet, men det kan vara en bra utgångspunkt för att harmonisera och systematisera olika yrkes- och kompetensbevis inom näringen.

SAMARBETE MED BRANSCH

APL (arbetsplatsförlagt lärande) är den största utmaningen. Minst 15 (upp till 19 hos vissa) veckor ska ordnas inom relevant verksamhet. Olika förutsättningar att skapa bra långsiktiga samarbeten som kan ta emot många elever. Det finns exempel på starka samarbeten mellan t ex nationella Realgymnasiet och större aktörer som Skistar samt Upzone. Det är betydligt svårare för mindre skolor och nyetablerade utbildningar som inte har tillgång till det nätverket. Bra idé att samarbeta med lokal/regional turismorganisation för att öppna upp kontaktytor mot branschen. Olika förutsättningar för på olika skolor eftersom branschen inte är närvarande överallt. Ibland krävs det långa transporter för att få till APL.

Sommar-APL har testats och uppskattas av både bransch, skola och elever. Då kompenseras eleverna med ledighet under terminen. En utmaning att det behöver finnas en anställd som arbetar på skolan under APL-perioden. Det finns också behov av utbildning för APL-handledare – och APL-ansvariga som inte har erfarenhet sedan tidigare.

Ett bra sätt att få möta riktiga kunder är att arrangera t ex friluftsdagar för högstadiet (ex teambuilding när elever börjar sjuan, eller avslut i nian med tältövernattning). Finns också exempel med prova-på-dagar där allmänheten får prova klättring, skidåkning eller kajak. Det kan vara ett bra komplement för aktörer i branschen att sälja tjänster till utbildningsföretagen, inte minst under lågsäsong. Finns flera bra exempel.

Mycket positivt att eleverna får testa olika naturturismaktiviteter skarpt hos företagare, och väva ihop det med föreläsning, diskussion och analys av aktiviteten – själva upplevelsen, men också t ex riskanalys och prissättning. Skolan får betala för aktiviteten, kan vara en bra kompletterande intäkt även för företagaren under t ex lågsäsong.

SAMARBETE MELLAN UTBILDARE

Samarbete mellan utbildare är uppskattat, på samma nivå men också med högre nivå – exempelvis gymnasium-folkhögskola. Det här bygger ofta på personliga relationer, till exempel att gymnasieläraren tidigare gått en kurs på till exempel Camp Åre eller Storuman. Utbyte mellan utbildare skapar grund för erfarenhetsutbyte, men också att jämföra ut skillnader mellan utbildningarna.

Läroplanen ger stort tolkningsutrymme och kurserna ser olika ut beroende på vem som driver den. Inom Realgymnasiet finns tydliga nationella riktlinjer för hur utbildningen ska bedrivas och vad eleverna ska erbjudas inom till exempel APL och certifieringar (ex Certifierad naturguide och NOLS Vildmarksmedicin).

FORTBILDNING LÄRARE

Flera har gått Naturturismföretagens lärarfortbildning och den får bra omdöme, inte minst för att de får träffa många verksamma inom naturturismbranschen. Den upplevs som ganska översiktlig, det finns dock ofta material för fördjupning – även inläsning innan föreläsning.

Samtidigt är det svårt att hinna med som lärare. Utbildningen upplevs ha många kurstillfällen under arbetstid, vilket krockar med undervisning. Bra med möjlighet att se inspelad föreläsning, men då missar deltagaren diskussioner och nätverksdelen.

SLUTSATSER ENKÄT OCH INTERVJUER

Det finns ett stort intresse av fortsatt medverkan i ett skarpt projekt och de utbildningsinsatser som planeras. Naturturismföretagens tidigare lista med framtagna utbildningar tycks stämma väl överens med de önskemål som finns hos företagen.

Viktigt att poängtera är att det är starkt uttryckt och ett övervägande stort behov av att rena utbildningsinsatser kompletteras med en betoning på coaching och konsulttimmar för att hjälpa företag i dialog med myndigheter och liknande.

Med tanke på den tydliga och centralt uttryckta bristen på finansiering skulle det också vara av vikt att hitta sätt att hjälpa företagen att hitta rätt i djungeln av stöttande medel för att utveckla sina företag. Samt att ge dem råd och hjälp när de fyller i själva ansökan.

Den stora bristen på tid, som enligt undersökningen också visar sig vara en klart begränsande faktor, tyder på att en intressant komplettering av utbildningsinsatserna med fördel skulle kunna vara arbete med självledarskap och hur företagarna bäst optimerar sin användning av tid. Detta skulle kunna ske både genom coaching och föreläsningar/utbildningar.

När det gäller lärarna inom naturturism föreslås, utöver fortsatt löpande fortbildning, ett "Bootcamp naturturism" - en festival för naturturismslärare med fokus på att fortbildas och inspireras samt att möta branschen. Frekvens önskas vartannat år så det inte krockar med exempelvis Realgymnasiets interna uppstart vartannat år. På bootcampen finns ett urval av kurser och workshops kopplade till läroplanen för fördjupning och nätverkande mellan lärare.

Lärarna föreslår också ett öppet forum med diskussion kring utbildning och fördjupningar, gärna med fördjupningsmaterial och lärarhandledning inom olika ämnen som inte man har erfarenhet av – till exempel marknadsföring, specifika aktiviteter och ekonomi/företagande. Här kanske finns möjlighet till ämnesövergripande samverkan mellan exempelvis Det finns en rik flora av certifieringar och diplomeringar inom t ex klättring, topprep, kajak, fjälledare etc. Bergsguide upplevs som den svåraste och "högsta" nivån – en internationell certifiering med mycket höga krav.

FÖRSTUDIENS RESULTAT

En problem- och behovsanalys med koppling till individ-, organisations- och strukturnivå har gjorts som även innefattar analys av jämställdhet, tillgänglighet och likabehandling. Metoder och arbetssätt inför kommande skarpt projekt har också identifierats.

PROBLEM- OCH BEHOVSANALYS

Förstudien inleddes med en genomgång av de insatser som är gjorda i Örebro och Västmanlands län. Skogsstyrelsen, och regionerna samt även Länsstyrelsen har genomfört insatser de senaste åren Förutom regionernas arbete har också Skogsstyrelsen tidigare haft insatser riktade till mångbrukare inom skog.

Resultaten som Skogsstyrelsen lyfter är exempelvis region Sörmlands projekt kring bioinnovationer där etableringen av ett "normkreativt förhållningssätt" pekas ut som avgörande för utveckling av den småskaliga mångbruksbranschen.

I Landsbygdsnätverkets rapport om kompetensförsörjning inom den gröna näringen lyfter de också att det generellt behövs en ökad prioritering av systematisk kompetensförsörjning inom de gröna näringarna och att det är viktigt att näringslivet är navet i kompetensförsörjningsarbetet.

Skogsstyrelsen lyfter också SLU:s arbete kring behovsinventering om naturturism i Uppsala län, där två av de fyra viktigaste utvecklingsfaktorerna sägs svara att kartlägga och stärka de befintliga nätverk som finns kring turism och naturturism, samt hjälpa nya målgrupper att hitta dit samt att inspirera och främja både företagare och nätverk genom konkreta insatser såsom ett pilotprojekt.

Region Västmanland lyfter bland annat Besökskraft där genomgripande insatser gjorts under projekttiden. De pekar också på deras besöksnäringens barometer, där resultat visar att kompetensförsörjning ses som ett av de största hindren för tillväxt inom branschen.

Region Örebro redovisar en stor mängd relevanta besöksnäringens insatser där några insatser också varit riktade mot naturturismföretagare särskilt.

Den sammantagna bilden utifrån inventeringen tyder på ett behov av att klargöra gränssnittet för den kommande kompetensplattformen så att det som tas fram blir relevant och specifikt just för naturturismbranschens behov och inte de behov som mer allmänt identifieras inom besöksnäringen eller sådant som redan levereras/har levererats av andra aktörer.

Inventeringen tyder också på att bilden av att det saknas ett mer övergripande system för frågor som jämställdhet, likvärdighet och tillgänglighet liksom för kompetensförsörjning och kompetensvalideringen är korrekt och att behoven är stora för dessa mer genomgripande

insatser. Liksom att behoven av att möta just naturturismens specifika behov är mycket stort, eftersom det genomförts mycket få insatser just med naturturismens specifika behov som grund.

Företagsenkäten, enkäten till utbildare och efterföljande kvalitativa intervjuer, som genomförts bland företagare och med utbildare i Östra Mellansverige, har gett ytterligare inblick i regionens men även naturturismbranschens behov och syn på kompetensutveckling (se kapitlen om enkätresultatet).

Många av resultaten från enkäten stämmer med den bild som till exempel SLU för fram i sin behovsinventering av naturturismen i Uppsala län, liksom i de resultat Naturturismföretagen fick i en större enkät som gick ut under 2022.

IDENTIFIERING AV METODER OCH / ELLER BEHOVET AV NYA METODER FÖR DELTAGARNA

Det är tydligt att metoden med rena utbildningsinsatser inte är tillräcklig utan det finns ett stort behov av coaching på individuell nivå. Exempelvis i form av riktat kompetensstöd i avgränsade och individanpassade delar för att utveckla företaget inom ett visst område eller få hjälp i dialogen med myndigheter etcetera.

Några av respondenterna önskade viss anpassning av kommande utbildningsupplägg i form av lättläst material. I övrigt var anpassning i tid den viktigaste biten.

Vad gäller jämställdhet, likabehandling och tillgänglighet understryker förstudiens resultat det stora behovet att mer samlat arbeta med dessa frågor inom branschen. För att klarlägga branschens struktur, hinder och möjligheter i dessa frågor finns ett behov av att etablera ett systematiskt arbetssätt över en längre tid. Med en sådan ny modell i bagaget kan sedan frågorna lyftas systematiskt också på den nationella nivån framöver.

METODER OCH ARBETSSÄTT SOM IDENTIFIERATS OCH BEKRÄFTATS UNDER FÖRSTUDIEN

- Behovet av systematik är stort vad gäller jämställdhet, likvärdighet och tillgänglighet. Under ett kommande projekt behöver både öka kunskapen om strukturen i branschen samt kunskapen och frågorna hos deltagare i branschen öka.
- Behovet av att ta fram en grundläggande första skiss på modell för kompetensförsörjning inom branschen i stort är tydligt, för att säkerställa att de moduler som tas fram också ligger i linje med det som verkligen saknas idag, alltså de behov som är unika för just naturturism som bransch
- En kompetensplattform med moduler i det unika branschnittet behöver utvecklas
- Modulerna behöver anpassas för att möta utmaningar i säsongsberoende och småskalighet

- Modulerna behöver kompletteras med coaching
- Deltagarnas behov inom tillgänglighet behöver säkerställas, både i form av tempo i modulerna, men också i form av tillgång till läst material

BESKRIVNING AV EVENTUELLA SAMVERKANSFORMER I ETT KOMMANDE GENOMFÖRANDEPROJEKT

Samarbetet med deltagarna i styrgruppen har fungerat väl och tanken är ett fortsatt gemensamt arbete med det skarpa projektet.

Under projekttiden har ett stort förankringsarbete skett i respektive regional organisation. Kommunikation har också skett med de resterande regionerna inom Östra Mellansverige. Det råder en samstämmighet kring att avgränsningen i projektet, både kring att arbeta med övergripande strukturer och att arbeta med det gränssnitt inom kompetens som är unikt just för naturturismens behov är välkommet och viktigt och både Örebro och Västmanland är redo att delta i arbetet med det skarpa projektet.

Medfinansiering kan i första hand ske med nedlagd tid för samordning och i delar eventuellt coachande insatser, medan medfinansiering i kontanta medel är svårare att koordinera. Det råder också samstämmighet kring att de andra regionerna ska bjudas in och målbilden är att alla regioner i Östra Mellansverige bör vara med synkront i det skarpa projektet. Detta kommer att utgöra grunden för den kommande projektplanen som planeras att tas fram under sommaren 2024.

Det kommande skarpa projektet kommer att byggas utifrån tre grundläggande principer:

1. Att skapa en hållbar bransch där jämställdhet, likvärdighet och tillgänglighet är en naturlig del i vardagen är principen kring systematiskt jämställdhetsarbete en av grunderna. Med dessa fokusområden kommer det i varje del att samlas in fakta i frågorna - och etablera dialoggrupper - för att på sikt kunna identifiera värdefulla insatser och sätta ihop en rapport och enkel jämställdhetsplan för naturturismbranschen.
2. Att skapa en gemensam valideringsplattform för kompetens inom naturturism är systematik i validering och behovsinventering av kompetens en annan av grunderna. Med detta fokusområde kommer kunskap kring olika certifieringar/utbildningar som finns idag tas vara på, samt att sammanföra dessa med behoven i branschen för att på sikt göra en rapport och inledande plan för kompetensvalidering och kompetensutveckling i naturturismbranschen.
3. Att undersöka hur en skräddarsydd kompetensplattform, utifrån identifierade behov och anpassningskrav inom branschen, är utveckling och genomförande av olika kompetensmoduler inom branschspecifika områden en tredje grund för projektet. Med detta fokusområde kommer ett antal moduler färdigställas och rullas ut till deltagarna, där de löpande också får utvärdera

och reflektera över modulernas upplägg. Utifrån resultaten i enkäten är tanken att skraddarsy modulerna utifrån de identifierade behoven.

FORTSÄTTNINGEN – ETT SKARPT GENOMFÖRANDEPROJEKT

Resultatet av förstudien bedöms ge en god grund för ett skarpt genomförandeprojekt inklusive exempel på insatser. De, utifrån de tre grundläggande principerna, prioriterade utbildningsområden samt de kompetensutvecklingsmetoder som kompletterar utbildningarna som identifierats i förstudien.

Under sommaren 2024 pågår arbetet med en ansökan till genomförandeprojektet, inklusive förankring bland aktuella aktörer.

Genomförandeprojektet kommer att grundläggas av Naturturismföretagen tillsammans med Naturturismens Yrkesnämnd. Samverkan kommer ske med Örebro län, Region Västmanland och i mindre delar med Skogsstyrelsen. Målsättningen är också att resternade regioner i Östra Mellansverige kommer att vilja delta, det vill säga Uppsala, Södermanland och Östergötland.

MÖJLIGHETER FÖR VIDAREUTVECKLING – SPIN OFF- SOM DYKT UPP I FÖRSTUDIEN

Enkätmaterialen skulle kunna användas i fler regioner i Sverige, som en motor för att kartlägga naturturismbranschen samt få möjlighet att få säkrare resultat kring skillnader i etnicitet och könstillhörighet.

Intervjuerna med utbildarna kommer att utgöra underlag för uppstarten av kompetenskartläggningsarbetet och valideringsarbetet inom naturturism i Sverige.